

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2011)

2ο Πανελλήνιο Συνέδριο: «Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία»

**2ο Πανελλήνιο Συνέδριο:
«Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ
στην Εκπαιδευτική Διαδικασία»**

Πάτρα

28 - 30 Απριλίου 2011

ISSN : 2529-0924

**Κοινωνικά δίκτυα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης
στην εξ αποστάσεως τριτοβάθμια εκπαίδευση**

Ε. Μανούσου, Τ. Χαρτοφύλακα

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μανούσου Ε., & Χαρτοφύλακα Τ. (2023). Κοινωνικά δίκτυα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην εξ αποστάσεως τριτοβάθμια εκπαίδευση . *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 1, 0497-0510. ανακτήθηκε από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cetpe/article/view/4804>

Κοινωνικά δίκτυα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην εξ αποστάσεως τριτοβάθμια εκπαίδευση

Ε. Μανούσου¹, Τ. Χαρτοφύλακα²

1 Καθηγήτρια Σύμβουλος, ΕΑΠ, gellym@gmail.com

2 Υποψήφια δρ. ΕΑΠ, thartofylaka@expertones.gr

Περίληψη

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) και τα κοινωνικά δίκτυα (social networks) κατακτούν με εκπληκτικά αυξανόμενους ρυθμούς όλο και περισσότερους χρήστες. Στόχος της εν λόγω εισήγησης είναι η παρουσίαση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των δυνατοτήτων αξιοποίησής τους στην εκπαίδευση και ειδικότερα στην εξ αποστάσεως πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Λέξεις κλειδιά: μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δυναμικό εκπαιδευτικό υλικό.

«Τα κοινωνικά δίκτυα είναι συναρπαστικά. Είναι τόσο σύνθετα και πολύπλοκα -αλλά πανταχού παρόντα-, ώστε αναρωτιέται κανείς ποιος είναι ο σκοπός τους. Γιατί συμμετέχουμε σε αυτά; Πώς διαμορφώνονται; Με ποιον τρόπο επηρεάζουν τη ζωή μας;»

Chistakis, N. & Fowler, J.

Συνδεδεμένοι

1. Εισαγωγή

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) και τα κοινωνικά δίκτυα (ή ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα) (social networks) κατακτούν με εκπληκτικά αυξανόμενους ρυθμούς όλο και περισσότερους χρήστες (Zhang, 2010). Οι δυνατότητες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι πολλές, καθώς πρόκειται για την πιο σύγχρονη αντίληψη και εξέλιξη στο χώρο του διαδικτύου που επιτρέπει, υποστηρίζει και στηρίζεται στην ενεργό συμμετοχή και την αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται μια προσπάθεια εννοιολογικής αποσαφήνισης των όρων που αφορούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στην κατηγοριοποίησή τους αλλά και στις δυνατότητες για την παιδαγωγική τους αξιοποίηση. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, τα κοινωνικά δίκτυα και τα μέσα για την εφαρμογή τους συνδέονται με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται συνοπτικά τα πρώτα βήματα για τη δομημένη αξιοποίηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε

πανεπιστημιακά προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, καθώς και μια επιτυχημένη σύγχρονη εφαρμογή, στην οποία αξιοποιείται ένας συνδυασμός μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Πρόκειται για την εισαγωγική θεματική ενότητα προπτυχιακού επιπέδου με τίτλο «Η φύση της γειτονιάς μου» (Neighbourhood Nature) που προσφέρεται από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Βρετανίας, και η οποία έχει σχεδιασθεί αξιοποιώντας έναν μεγάλο αριθμό μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Open University, 2010).

2. Ζητήματα ορολογίας

Οι όροι «social media» και «social networks» χρησιμοποιούνται ευρύτατα στο χώρο των ΤΠΕ και συχνά ταυτίζονται στα ελληνικά κάτω από τον όρο «κοινωνική δικτύωση». Ωστόσο, κατά τη διερεύνησή τους διαπιστώνεται σημαντική διαφοροποίηση. Σε μια πρώτη ανάγνωση, ο όρος «social media» αναφέρεται στα μέσα (εργαλεία) διαμοιρασμού της πληροφορίας, των δεδομένων και της επικοινωνίας στο κοινό ενώ ο όρος «social networking» αναφέρεται στη δημιουργία και την αξιοποίηση κοινοτήτων για τη διασύνδεση ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα. Θα μπορούσε να ειπωθεί δηλαδή ότι ο όρος «social media» αναφέρεται στα **εργαλεία-μέσα** ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης, ενώ ο όρος «social networking» στη **διαδικασία** της κοινωνικής δικτύωσης.

Προκειμένου να διερευνηθούν και να κατανοηθούν καλύτερα οι όροι, μελετήθηκαν διάφοροι ορισμοί. Σύμφωνα με τη Wikipedia (2010), ο όρος «social media» αναφέρεται στα μέσα που χρησιμοποιούνται για την κοινωνική αλληλεπίδραση, παρέχοντας υψηλή προσβασιμότητα και τεχνικές δυνατότητες έκδοσης και δημοσίευσης. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αξιοποιούν τεχνολογίες που βασίζονται στο διαδίκτυο (web-based) με στόχο την επικοινωνία και την ενεργοποίηση του ευρύτερου κοινωνικού διαλόγου. Οι Kaplan & Haenlein (2010 οπ. αναφ. στη Wikipedia) ορίζουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως εφαρμογές που βασίζονται στο διαδίκτυο και αξιοποιούν τόσο τις τεχνολογίες της δεύτερης γενιάς του διαδικτύου (Web 2.0), όσο και τη φιλοσοφία τους, που δίνει έμφαση στη δημιουργία και την ανταλλαγή περιεχομένου από τους χρήστες. Τα social media είναι δηλαδή απόρροια της δεύτερης γενιάς του διαδικτύου, στην οποία ο κάθε χρήστης έχει τη δυνατότητα όχι μόνο να δημοσιεύει το περιεχόμενο που επιθυμεί άμεσα, αλλά και να αλληλεπιδρά με άλλους χρήστες.

Σύμφωνα με τον Jones (2009), τα «social media» είναι μια κατηγορία μέσων, με τα οποία οι άνθρωποι μιλούν, συμμετέχουν, μοιράζονται, δικτυώνονται, επισημαίνουν ιστοσελίδες ενώ βρίσκονται στο διαδίκτυο. Τα μέσα ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης ενθαρρύνουν και ενισχύουν την ανατροφοδότηση, τη συμμετοχή σε συζητήσεις και ψηφοφορίες, το σχολιασμό και τη διάχυση της πληροφορίας σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο έχει παρατηρηθεί ότι συχνά δίνεται **μεγαλύτερη έμφαση στην αλληλεπίδραση παρά στο ίδιο το περιεχόμενο** (Zhang, 2010). Το «κλίμα-ατμόσφαιρα» χαρακτηρίζεται από άνεση, στοιχείο που

ενθαρρύνει τους χρήστες να δημοσιεύουν κείμενα, φωτογραφίες, τραγούδια κτλ. και να λαμβάνουν άμεση ανατροφοδότηση για το περιεχόμενο που δημοσίευσαν.

Ένα σημείο κλειδί, το οποίο πρέπει να επισημανθεί για την κατανόηση του όρου «μέσα κοινωνικής δικτύωσης», είναι ότι τα μέσα αυτά αφορούν στην έκδοση και τη δημοσίευση του περιεχομένου σε συνδυασμό με την επικοινωνία και τη συνεργασία (Benkler, (2006 Safran, 2010). Σύμφωνα με αυτό το στοιχείο, τα μέσα που αφορούν στην άμεση και σύγχρονη επικοινωνία μεταξύ δύο ανθρώπων (π.χ. instant messaging) δεν μπορούν να θεωρηθούν μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ακόμη, πρέπει να επισημανθεί ότι η μεγάλη διαφορά των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε σχέση με τα παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι η αλληλεπίδραση, η επικοινωνία αλλά και η άμεση σύνδεση με πηγές, ιστοσελίδες, ανθρώπους κ.ά.

Στη διερεύνηση του όρου «μέσα κοινωνικής δικτύωσης» διευκολύνει η κατανόηση του όρου «κοινωνική δικτύωση». Ο όρος «κοινωνική δικτύωση» αναφέρεται στη δημιουργία μιας διαδικτυακής κοινότητας, η οποία συγκροτείται από ανθρώπους με κοινά ενδιαφέροντα, φίλους, συνεργάτες κ.ά. Δημοφιλείς διαδικτυακές κοινότητες σήμερα είναι μεταξύ άλλων το facebook, το myspace, το linkedin κ.ά. ενώ μερικά από τα πιο δημοφιλή μέσα που συμβάλλουν στην πραγματοποίηση της κοινωνικής δικτύωσης είναι τα blogs, micro-blogs, podcasts, videocasts, fora, wikis κ.ά.

Αναζητώντας τι συμβαίνει πέρα από τους ορισμούς των όρων, διαπιστώνεται ότι η μεγάλη σημασία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αλλά κυρίως της ίδιας της κοινωνικής δικτύωσης αφορά στην προσωπική έκφραση, την επικοινωνία, την πρόσβαση, την αλληλεπίδραση με την αξιοποίηση της τεχνολογίας.

3. Κατηγοριοποιήσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Καθώς οι χρήσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αλλά και τα ίδια τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πολλαπλασιάζονται με ταχύτατους ρυθμούς και εξαπλώνονται σε πάρα πολλούς χώρους, υπάρχουν διάφορων ειδών κατηγοριοποιήσεις. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τριών ειδών κατηγοριοποιήσεις: η κατηγοριοποίηση κατά Bard, η κατηγοριοποίηση κατά Zhang και η κατηγοριοποίηση των μέσων ως προς τις δυνατότητες που αυτά παρέχουν, η οποία ανήκει στον Owyang.

3.1 Κατηγοριοποίηση κατά Bard

Ενδιαφέρουσα αλλά αρκετά περίπλοκη και λεπτομερής είναι η κατηγοριοποίηση της Mima Bard (2010), η οποία οργανώνει τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε 23 κατηγορίες, όπως φαίνονται στο Σχήμα 1, αναφερόμενη κυρίως στο χώρο των επιχειρήσεων.

Σχήμα 1: Κατηγορίες μέσων κοινωνικής δικτύωσης κατά Bard

Με αφορμή αυτή την κατηγοριοποίηση και λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχουν 1,2 εκατομμύρια ανακοινώσεις σε ιστολόγια (blogs, micro blogs κλπ.) ενώ κάθε μέρα το 45% των ενήλικων χρηστών του διαδικτύου δημιουργεί κάποιο δικό του «προϊόν» στο διαδίκτυο, ο χώρος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι ένα δυναμικά και ταχύτατα αναπτυσσόμενο πεδίο, ιδιαίτερα ελκυστικό και για τις επιχειρήσεις, καθώς ανοίγει νέες πολύπλευρες δυνατότητες για τους καταναλωτές και αλλάζει το χάρτη της αγοράς.

3.2 Κατηγοριοποίηση κατά Zhang

Μια πιο συνοπτική κατηγοριοποίηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Zhang, 2010) είναι η ακόλουθη:

- Ιστολόγια (blogging / micro-blogging): Σήμερα, ιδιαίτερα δημοφιλής είναι τα Blogger, WordPress, Twitter, στα οποία μπορεί κανείς να διαβάσει ζητήματα με οποιοδήποτε περιεχόμενο, π.χ. απόψεις-σχόλια, προσωπικές καταχωρήσεις για κάθε είδους θέμα π.χ. τεχνολογία, μόδα, καλλιτέχνες, εθελοντικές οργανώσεις κ.ά.
- Κοινωνικά δίκτυα (social networking), με γνωστότερα τα Facebook, Myspace, LinkedIn, Ning, τα οποία επιτρέπουν στους χρήστες να αναζητήσουν και να συνδεθούν με άλλους χρήστες με παρόμοια ενδιαφέροντα και χαρακτηριστικά, π.χ. φίλους, συνεργάτες κ.ά. και να επικοινωνήσουν άμεσα μεταξύ τους, να ενημερωθούν, να ανταλλάξουν πληροφορίες, αρχεία, σκέψεις κ.ά.

- Κοινωνική σελιδοσήμανση (Social bookmarking), όπως τα: Delicious, Diggo, Faves, StumbleUpon, BlogMarks, τα οποία επιτρέπουν στον χρήστη όχι μόνο να επισημαίνει κάθε φορά τις ιστοσελίδες που τον ενδιαφέρουν αλλά και να τη μοιράζεται με τους ανθρώπους που επιθυμεί.
- Συνεργατική συγγραφή (Collaborative authoring), με γνωστότερα τα ακόλουθα: Wikipedia, Google docs, Zoho office suite κ.ά.
- Διαμοιρασμός πολυμέσων (multimedia sharing), όπως τα: Flickr, YouTube, Qik, Snapfish, Jumpcut, Vimeo, Decianart, με τα οποία οι χρήστες δημιουργούν και διαμοιράζονται αρχεία ήχου, εικόνας, video.
- Διαδικτυακές τηλεδιασκέψεις (web conferencing), όπως τα: WebEx, GoToMeeting, DimDim.
- Σε αυτή την κατηγοριοποίηση πρέπει να προστεθεί και η κατηγορία των Ειδήσεων (NewsSite ή Social News) με δικτυακούς τόπους όπως τα Digg, Sphinn, Newsvine, και BallHype που δίνουν τη δυνατότητα να διαβάσει κανείς ζητήματα-άρθρα της επικαιρότητας και στη συνέχεια να τα ψηφίζει ή να τα σχολιάζει. Η συμμετοχή των χρηστών στα άρθρα αλλάζει και τη θέση τους στο site. Μπορεί δηλαδή ένα άρθρο που έχει ψηφιστεί πολλές φορές να προωθηθεί σε μια πιο «εξέχουσα» θέση.

3.3 Κατηγοριοποίηση των μέσων με βάση τις δυνατότητές τους (Owyang)

Η ενσωμάτωση των δυνατοτήτων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης θα γίνει σύμφωνα με τον Owyang (2009) σε πέντε διαδοχικά επίπεδα: ή περιόδους

- Επίπεδο ή Περίοδος Κοινωνικών Σχέσεων, στο οποίο οι άνθρωποι συνδέονται και επικοινωνούν με άλλους ανθρώπους.
- Επίπεδο ή Περίοδος Κοινωνικής Λειτουργικότητας, στο οποίο τα κοινωνικά δίκτυα παίζουν το ρόλο ενός λειτουργικού συστήματος σε έναν H/Y.
- Επίπεδο ή Περίοδος Κοινωνικής Επικοινωνίας, στο οποίο η κάθε εμπειρία έχει νόημα σε κοινωνικό επίπεδο.
- Επίπεδο ή Περίοδος Κοινωνικού Περιεχομένου, όπου αποδίδεται-παρουσιάζεται ακριβές προσωπικό περιεχόμενο από τους χρήστες.
- Επίπεδο ή Περίοδος Κοινωνικής Αγοράς, στο οποίο οι διαδικτυακές κοινότητες καθορίζουν τα μελλοντικά προϊόντα και τις υπηρεσίες.

4. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην εκπαίδευση

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι σίγουρα εξαιρετικά δημοφιλή μεταξύ μαθητών και φοιτητών, γι' αυτό και η παιδαγωγική αξιοποίησή τους αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα, το οποίο μελετάται και συνεχώς εξελίσσεται (Ophus, Abbitt, 2009). Αν και ένας από τους βασικότερους λόγους δημιουργίας και ανάπτυξης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι η κοινωνική αλληλεπίδραση, οι δυνατότητες αξιοποίησής τους μαθησιακά είναι πολλές (Ophus, Abbitt, 2009) και έχουν

αποτελέσει αντικείμενο μιας μεγάλης και πολύχρονης έρευνας στο πλαίσιο του Horizon Project (Johnson & Smith, 2005, Johnson, Levine, & Smith, 2006, 2007, 2008, 2009, Johnson, Levine, Smith, & Stone, 2010).

Σύμφωνα με τους Johnson, Levine, Smith & Stone (2010) διαμορφώνονται τέσσερις κρίσιμες κατευθύνσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην ακαδημαϊκή κοινότητα γενικότερα, όσον αφορά στις νέες τεχνολογίες για την περίοδο 2010 έως 2015:

- Η πληθώρα των πληροφοριών και των σχέσεων που δημιουργούνται μέσω των κοινωνικών δικτύων οδηγεί στην **αναθεώρηση του ρόλου των ακαδημαϊκών** ως προς τη διδασκαλία και κατάρτιση, καθώς και την πιστοποίηση.
- Η **αυξανόμενη ανάγκη** όλο και μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων να εργάζονται, να μαθαίνουν και **να σπουδάζουν στο χρόνο και τον τόπο που επιθυμούν**, έχοντας ως δεδομένο, όχι μόνο την εύκολη και έγκαιρη πρόσβαση στις πληροφορίες που βρίσκονται στο διαδίκτυο αλλά και στα κοινωνικά τους δίκτυα, των οποίων η αξία λειτουργεί προσθετικά σε αυτή την κατεύθυνση.
- Οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται βασίζονται όλο και περισσότερο στην τεχνολογία σύννεφου (Cloud-based computing), με αποτέλεσμα να επικρατεί πλέον στην πληροφορική η αντίληψη της **αποκέντρωσης και της εύκολης πρόσβασης** από οποιοδήποτε σημείο, αφού οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι προσπελάσιμες μέσω τυποποιημένων μηχανισμών που προωθούν τη χρήση από ετερογενείς πλατφόρμες με τη χρήση λογισμικών που βασίζονται στους φυλλομετρητές (browser-based software) που δεν απαιτούν τις γνωστές και παλιές διαδικασίες προμηθειών και πιστοποίησης του εξοπλισμού και των υπηρεσιών, καθώς η δεξαμενή των υπηρεσιών είναι διαθέσιμη και με τα κατάλληλα χαρακτηριστικά.
- Η εργασία των φοιτητών βασίζεται όλο και περισσότερο στη **συνεργασία** μεταξύ τους, αλλά και στη συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημιακών τμημάτων. Έτσι, μέσω των κοινών στόχων και των διεπιστημονικών ερευνών που βασίζονται στη συνεργασία, ενισχύονται και ενδυναμώνονται τόσο οι διδασκόμενοι όσο και οι διδάσκοντες ενώ αυξάνεται η πρόσβαση σε όλους τους φοιτητές ανεξάρτητα από το έτος σπουδών.

Η συνεργασία αναδεικνύεται γενικότερα ως ένας από τους σημαντικότερους λόγους, για τους οποίους τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολύπλευρα στην εκπαίδευση (Zhang, 2010). Εμβαθύνοντας λίγο περισσότερο διαπιστώνεται ότι, όταν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης λειτουργούν σε ένα παιδαγωγικό πλαίσιο, όπου υποστηρίζεται η συνεργασία στην αναζήτηση, στη δημιουργία και στο διαμοιρασμό της πληροφορίας, ενδυναμώνεται η κοινωνικοποίηση, η καλλιέργεια πολύπλευρων δεξιοτήτων και στάσεων-συμπεριφορών επικοινωνίας, η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα με αποτέλεσμα τα αυθεντικά προϊόντα μάθησης τα οποία εξελίσσονται διαρκώς (Peachey, 2009, Zhang, 2010).

Έτσι για παράδειγμα, μια ομάδα εξ αποστάσεως φοιτητών μπορεί αξιοποιώντας διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους να υλοποιήσει αρκετές μαθησιακές δραστηριότητες είτε σύγχρονα είτε ασύγχρονα. Το αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων μπορεί να είναι ένα πρωτότυπο υλικό από παρουσιάσεις, κείμενα, φωτογραφίες, video κτλ. τα οποία θα βρίσκονται διαθέσιμα στο διαδίκτυο π.χ. σε ιστολόγια (blog) wikis κ.ά. και θα εμπλουτίζονται συνεχώς με τη συμμετοχή όλων (Zhang, 2010).

Στις επόμενες ενότητες επιχειρείται μία αρχική διερεύνηση της επίδρασης της «κοινωνικής δικτύωσης» και των αντίστοιχων μέσων που την καθιστούν εφικτή στο σχεδιασμό προγραμμάτων εξ αποστάσεως πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

5. Κοινωνική δικτύωση και εξ αποστάσεως εκπαίδευση

5.1 Τα πρώτα βήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης προς την κοινωνική δικτύωση

Δύο από τα κύρια χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από τα πρώτα στάδια της εφαρμογής της μέχρι σήμερα υπήρξαν η **εξατομίκευση** της διδασκαλίας και η **αυτονομία** του εκπαιδευόμενου. Τα χαρακτηριστικά αυτά παρέχουν στον εκπαιδευόμενο τη δυνατότητα να μελετά σύμφωνα με το ρυθμό μελέτης και τα ενδιαφέροντά του και να χαράσσει ο ίδιος τη μαθησιακή του πορεία. Μέχρι πριν από μία δεκαετία, τα χαρακτηριστικά αυτά ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα και με ένα ακόμα αναγνωριστικό, το οποίο για τους πολέμιους της μεθοδολογίας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αποτελούσε ένα από τα ισχυρότερα επιχειρήματα εναντίον της: την απομόνωση του εκπαιδευόμενου, την απουσία της κοινωνικής ομάδας που θα τον συντρόφευε στη μαθησιακή του πορεία και θα αποτελούσε πηγή πληροφοριών και συνεχούς ανατροφοδότησης. Παρόλα αυτά, ο Keegan (2000: 71), σχολιάζοντας τους διάφορους ορισμούς για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δεν περιλαμβάνει την εξατομίκευση της διδασκαλίας στα βασικά χαρακτηριστικά της. Συγκεκριμένα αναφέρει:

«Μερικοί ορισμοί της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης έδιναν βαρύτητα στην εξατομίκευση της διδασκαλίας και στη σημασία της στο πλαίσιο της εκπαίδευσης αυτής της μορφής. Η συγκριτική όμως έρευνα μετά τη δημοσίευση του ορισμού το 1980 έδειξε ότι σε ορισμένες σκανδιναβικές χώρες επιβίωσε μια μορφή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που προϋποθέτει την ύπαρξη μαθησιακής ομάδας».

Στο ίδιο βιβλίο, ο Keegan συνεχίζει τον συλλογισμό του επισημαίνοντας το χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την εξ αποστάσεως εκπαίδευση από τη συμβατική, όσον αφορά στο θέμα της εξατομίκευσης της διδασκαλίας (σελ.71): «Η εξ

αποστάσεως εκπαίδευση διαφέρει κατά το ότι δεν υποχρεώνει τον σπουδαστή να ενταχθεί στη μαθησιακή ομάδα προκειμένου να μελετήσει».

Στην εξ αποστάσεως πανεπιστημιακή εκπαίδευση, η δυναμική της «ομάδας των εκπαιδευομένων» αξιοποιήθηκε ως κύριο στοιχείο σχεδιασμού πολλών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα μέσα της δεκαετίας του '90 στη Μ. Βρετανία (από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας, το Πανεπιστήμιο του Sheffield, κλπ.). Παρατηρήθηκε με αυτό τον τρόπο μια μεταστροφή από την πλήρη αυτονομία και εξατομίκευση της διδασκαλίας στην αλληλεπίδραση μεταξύ μιας ομάδας με κοινούς στόχους και ενδιαφέροντα. Τα προγράμματα αυτά βασίστηκαν σε μεγάλο βαθμό σε ένα θεωρητικό πλαίσιο που δημιουργήθηκε αρχικά, για να ενισχύσει τα εκπαιδευτικά προγράμματα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, αυτό των Κοινοτήτων Πρακτικής των Lave & Wenger (Wenger, 1998).

Στη συνέχεια παρουσιάζονται συνοπτικά ορισμένα καινοτόμα για την εποχή στοιχεία, όπως αυτά εφαρμόστηκαν στο σχεδιασμό του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών με τίτλο «Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση» του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Βρετανίας.

1. Οι συζητήσεις στο διαδίκτυο μεταξύ των εκπαιδευομένων εισήχθησαν στο σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ως σημαντικό στοιχείο για την επιτυχή μαθησιακή πορεία των εκπαιδευομένων. Συγκεκριμένα:
 - Οι συζητήσεις είναι δομημένες και παρακολουθούνται από τον καθηγητή-σύμβουλο, ο οποίος θέτει τις βάσεις για την οργάνωση της συζήτησης (π.χ. χωρίζει τους εκπαιδευόμενους σε μικρότερα σύνολα, για να επιτύχει την ευελιξία και τη μεγαλύτερη συμμετοχή των εκπαιδευομένων) και υποστηρίζει τη διαδικασία από την έναρξη έως την ολοκλήρωσή της.
 - Οι φοιτητές βαθμολογούνται ως προς το ποσοστό και την ποιότητα της συμμετοχής τους στις συζητήσεις. Δεδομένου ότι η φύση της συμμετοχής σε αυτές είναι προαιρετική, η βαθμολογία δεν ξεπερνά το 10%.
 - Μέσω της συμβολής των φοιτητών στις συζητήσεις μέσω διαδικτύου, ο καθηγητής-σύμβουλος αποκτά μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για τη μαθησιακή πορεία του φοιτητή και με αυτό τον τρόπο μπορεί να τον βοηθήσει πιο ουσιαστικά και έγκαιρα.
2. Το εκπαιδευτικό υλικό των θεματικών ενοτήτων εμπλουτίζεται σταδιακά από τις παρεμβάσεις των εκπαιδευομένων.
 - Οι συζητήσεις χρησιμεύουν ως εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο οι φοιτητές καλούνται να αξιοποιήσουν τόσο στις γραπτές τους εργασίες όσο και στην τελική διπλωματική εργασία. Οι φοιτητές ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν μέρη των συζητήσεων με παραπομπές, όπως ακριβώς θα έκαναν για οποιαδήποτε άλλη πηγή πληροφοριών (βιβλίο, άρθρο σε περιοδικό κλπ.).

- Μειώνεται σημαντικά ο κίνδυνος εξαπάτησης του Πανεπιστημίου, όσον αφορά στην πατρότητα της συγγραφής των εργασιών, καθώς τα θέματα των εργασιών είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την πορεία των συζητήσεων. Επιπλέον, ο καθηγητής-σύμβουλος εξοικειώνεται και αναγνωρίζει έγκαιρα τον τρόπο γραφής των φοιτητών του.
- Οι φοιτητές εξοικειώνονται με την έννοια του «portfolio», καθώς καλούνται να συμβάλουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, να διατυπώσουν απόψεις και προβληματισμούς, να αναζητήσουν νέα πεδία συζητήσεων και έρευνας, πέραν των προκαθορισμένων από την ομάδα δημιουργίας του εκπαιδευτικού υλικού της ενότητας.
- Το υλικό μετατρέπεται από προκατασκευασμένο σε στατικό, σε δυναμικό και συνεχώς μεταβαλλόμενο, το οποίο ευελπιστεί να βρίσκεται πιο κοντά στις ανάγκες της μαθησιακής ομάδας.

Το κύριο μέσο για την υλοποίηση των συζητήσεων αρχικά ήταν το **forum** ενώ στη συνέχεια προστέθηκε η δυνατότητα **τηλεδιασκέψεων**. Παρόλα αυτά, το forum συνεχίζει να επιλέγεται από τους συμμετέχοντες, λόγω της ευέλικτης, ασύγχρονης φύσης του.

Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζεται ένα πιο πρόσφατο και χαρακτηριστικό παράδειγμα αξιοποίησης της δυναμικής της ομάδας των εκπαιδευομένων με τη χρήση των σύγχρονων μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε πρόγραμμα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

5.2 Τα κοινωνικά δίκτυα στο κέντρο του εκπαιδευτικού σχεδιασμού.

Η εισαγωγική θεματική ενότητα με τίτλο «Η φύση της γειτονιάς μου» αποτελεί μέρος του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Επιστήμες» του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Βρετανίας. Το υλικό που υποστηρίζει την ενότητα αποτελείται από το ειδικά σχεδιασμένο έντυπο εκπαιδευτικό υλικό, το εγχειρίδιο μελέτης και το πλούσιο πολυμεσικό υλικό. Πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό πακέτο που απαντάται στην πλειονότητα των θεματικών ενοτήτων του συγκεκριμένου ανοικτού πανεπιστημίου. Επιπλέον όμως, η θεματική ενότητα υποστηρίζεται από μια ειδικά διαμορφωμένη **ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης**, την οποία οι φοιτητές καλούνται, όχι μόνο να επισκεφθούν και να μελετήσουν, αλλά να συνεισφέρουν δημιουργικά σε αυτή (ispot, 2010).

Συγκεκριμένα, οι φοιτητές καλούνται να «απομακρυνθούν» από τον παραδοσιακό χώρο μελέτης τους και να ερευνήσουν τη φύση στο πεδίο, κρατώντας σημειώσεις, βγάζοντας φωτογραφίες, σκισάροντας κλπ. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούν το δικό

τους portfolio και αποτυπώνουν τα χαρακτηριστικά της φύσης που συναντούν στη γειτονιά τους. Η μαθησιακή τους εμπειρία δεν σταματά εκεί όμως, καθώς ενθαρρύνονται να μοιραστούν τα δεδομένα και τις εμπειρίες τους αυτές μέσα από την ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης του μαθήματος, ώστε να:

- ενημερώσουν τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας,
- λάβουν ανατροφοδότηση,
- διορθώσουν τα λάθη τους και φυσικά να
- ενημερωθούν για τη φύση στη γειτονιά των συμφοιτητών τους

Δεδομένου μάλιστα ότι το μάθημα είναι ανοικτό σε όλους τους ενδιαφερόμενους πανευρωπαϊκά, ο κάθε φοιτητής μπορεί να ενημερωθεί για το περιβάλλον, όχι μόνο διαφορετικών περιβαλλόντων (αστικού, αγροτικού, κλπ.) αλλά και διαφορετικών χωρών.

Για τη διασφάλιση της ποιότητας και της εγκυρότητας του περιεχομένου, πολυμελής επιστημονική ομάδα του Ανοικτού Πανεπιστημίου παρακολουθεί την εισαγωγή νέων δεδομένων στην ιστοσελίδα, ελέγχει και διορθώνει ανάλογα. Όπως φαίνεται και από την ακόλουθη εικόνα, ο χρήστης ανεβάζει στην ιστοσελίδα τη φωτογραφία που επιθυμεί, δηλώνοντας παράλληλα την ονομασία του εικονιζόμενου είδους.

Εικόνα 2: Διαμοιρασμός φωτογραφικού υλικού από εκπαιδευόμενο και έλεγχος εγκυρότητας από την κοινότητα

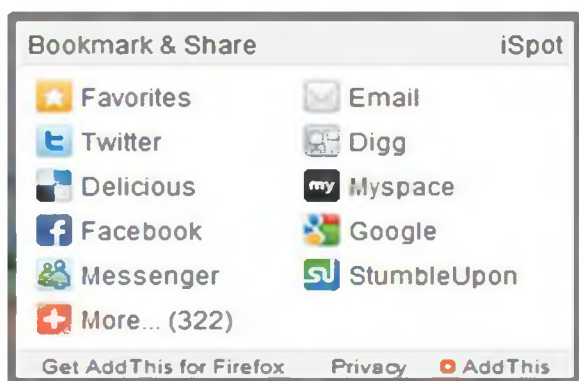
Για να διατηρείται η εύκολη και γρήγορη αναζήτηση, τα νέα δεδομένα καταχωρούνται στις ακόλουθες κατηγορίες (πουλιά, θηλαστικά, αμφίβια, κλπ.):

Εικόνα 2: Κατηγορίες

Στην ιστοσελίδα αξιοποιείται ένας μεγάλος αριθμός από μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως:

- Διαμοιρασμός πολυμέσων, κυρίως φωτογραφιών που αποτυπώνουν τη χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής.
- Ιστολόγια, όπου συζητείται το περιεχόμενο των πολυμέσων που ανεβαίνουν στην ιστοσελίδα.
- Σύνδεση των αρχείων πολυμέσων με χάρτη, ώστε να παρουσιάζεται γραφικά η θέση του εικονιζόμενου ζώου, φυτού ή οργανισμού στο χώρο.
- Σύνδεση με την ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Encyclopedia of Life (2010)
- Σύνδεση με τα πιο δημοφιλή ιστολόγια, κοινωνικά δίκτυα και εργαλεία κοινωνικής σελιδοσήμανσης, όπως αυτά εμφανίζονται στην ακόλουθη εικόνα:

Εικόνα 3: Σύνδεση με τα δημοφιλέστερα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

6. Συμπεράσματα

Στην παρούσα εισήγηση πραγματοποιήθηκε μια παρουσίαση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των δυνατοτήτων αξιοποίησής τους στην εκπαίδευση, ειδικότερα δε στην εξ αποστάσεως πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Αφού οριοθετήθηκαν οι όροι που σχετίζονται με την κοινωνική δικτύωση και παρουσιάστηκαν τρία είδη κατηγοριοποίησής τους, τέθηκε το ζήτημα της αξιοποίησης αυτών στην εκπαίδευση

και ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια, όπου ο ρόλος τους σηματοδοτεί σημαντικές αλλαγές σε κομβικούς τομείς, όπως είναι ο ρόλος των ακαδημαϊκών, η αυξανόμενη ανάγκη των ατόμων να σπουδάζουν με ευελιξία από οποιοδήποτε σημείο κι αν βρίσκονται και φυσικά η ανάγκη για τη μεταξύ τους συνεργασία. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η εισαγωγή της «κοινωνικής δικτύωσης» ως νέο στοιχείο στο σχεδιασμό προγραμμάτων εξ αποστάσεως πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Ήδη από τα μέσα του '90, υποδομές όπως τα forum επηρέασαν ολόκληρη τη φιλοσοφία του σχεδιασμού των θεματικών ενότητων, καθώς η εξατομίκευση της διδασκαλίας έδωσε τη θέση της στην αλληλεπίδραση μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων της κοινότητας των εκπαιδευομένων. Σήμερα, τα κοινωνικά δίκτυα λαμβάνονται υπόψη ολοένα και περισσότερο στο σχεδιασμό προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, αλλάζοντας με αυτό τον τρόπο τον «παραδοσιακό» τρόπο προσέγγισης του σχεδιασμού. Για το λόγο αυτόν, είναι ιδιαίτερα σημαντική η έρευνα σε αυτό το χώρο, ώστε να διερευνηθούν οι ποικίλοι τρόποι, με τους οποίους τα μέσα αυτά μπορούν να λειτουργήσουν ως εκπαιδευτικά εργαλεία, αλλά και οι δεξιότητες που πρέπει να καλλιεργηθούν τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους εκπαιδευόμενους ώστε να είναι εφικτή η αξιοποίησή τους.

Βιβλιογραφία

- Bard, M. (2010). 15 Categories of Social Media. Ανακτήθηκε 14/10/2010, από τη διεύθυνση <http://www.mimabard.com/2010/02/15-categories-of-social-media/>.
- Benkler, Y (2006). The Wealth of Networks. New Haven: Yale University Press.
- Encyclopedia of Life. (2010). Επίσημη ιστοσελίδα. <http://www.eol.org/>.
- Ispot: Your place to share nature. (2010). Επίσημη ιστοσελίδα. <http://ispot.org.uk/>.
- Johnson, L. F. and Smith, R. S. (2005). Horizon Report. Austin, TX: The New Media Consortium, 2005. Ανακτήθηκε 19/11/2010, από τη διεύθυνση <http://www.nmc.org/horizon>
- Johnson, L. F. and Smith, R. S. (2006). Horizon Report. Austin, TX: The New Media Consortium, 2006. Ανακτήθηκε 19/11/2010, από τη διεύθυνση <http://www.nmc.org/horizon>
- Johnson, L. F., Levine, A., and Smith, Rachel S. (2007). Horizon Report. Austin, TX: The New Media Consortium, 2007. Ανακτήθηκε 19/11/2010, από τη διεύθυνση <http://www.nmc.org/horizon>
- Johnson, L., F., Levine, A., and Smith, R. S. (2008). Horizon Report. Austin, TX: The New Media Consortium, 2008. Ανακτήθηκε 19/11/2010, από τη διεύθυνση <http://www.nmc.org/horizon>
- Johnson, L., F., Levine, A., and Smith, R.S. (2009). Horizon Report. Austin, TX: The

- New Media Consortium, 2009. Ανακτήθηκε 19/11/2010, από τη διεύθυνση <http://www.nmc.org/horizon>
- Johnson, L., Levine, A., Smith, R., & Stone, S. (2010). The 2010 Horizon Report. Austin, Texas: The New Media Consortium. Διαθέσιμο στο: <http://www.nmc.org/pdf/2010-Horizon-Report.pdf>. (2/12/2010)
- Jones, R (2009). Social Media Marketing 101, Part 1 Retrieved 2009-08-24, from <http://sbinfocanada.about.com/gi/dynamic/offsite.htm?zi=1/XJ&sdn=sbinconada&cdn=money&tm=49&f00&bt=1&zu=http%3A//searchenginewatch.com/3632809>
- Keegan, D. (2000). Οι βασικές αρχές της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Αθήνα. Μεταίχμιο.
- Open University. (2010). Neighbourhood nature. Ανακτήθηκε 12/12/2010, από τη διεύθυνση: <http://www3.open.ac.uk/study/undergraduate/course/s159.htm>.
- Ophus, J., Abbitt, J. (2009). Exploring the Potential Perceptions of Social Networking Systems in University Courses. MERLOT Journal of Online Learning and Teaching Vol. 5, No. 4. Ανακτήθηκε 19/11/2010, από τη διεύθυνση http://jolt.merlot.org/vol5no4/ophus_1209.htm
- Owyang, J. K. (2009). The Future of the Social Web: In Five Eras Forrester Research. Ανακτήθηκε 18/11/2010, από τη διεύθυνση http://blogs.forrester.com/jeremiah_k_owyang/09-04-27-future_social_web_five_eras.
- Peachey, N. (2009). Web 2.0 Tools for Teachers. Ανακτήθηκε 15/07/2010, από τη διεύθυνση <http://www.scribd.com/doc/19576895/Web-20-Tools-for-Teachers>.
- Safran, C. (2010). *Social Media in Education*, Institute for Information Systems and Computer Media Graz University of Technology. Ανακτήθηκε 10/11/2010 από τη διεύθυνση http://www.iicm.tu-graz.ac.at/thesis/thesis_csafran_diss.pdf
- Wenger, E. (1998). Communities of Practice. Learning as a social system. Systems Thinker, Ανακτήθηκε 01/12/2010, από τη διεύθυνση <http://www.co-il.com/coil/knowledge-garden/cop/lss.shtml>.
- Wikipedia. (2010). Social media. Ανακτήθηκε 01/10/2010, από τη διεύθυνση http://en.wikipedia.org/wiki/Social_media.
- Zhang, J. (2010). Social media and distance education. Ανακτήθηκε 18/11/2010, από τη διεύθυνση <http://deoracle.org/online-pedagogy/emerging-technologies/social-media-and-distance-education.html?PHPSESSID=adb9b0c9f094d0d923de6f3b3f65ef7a>.

